

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Aktiivne kübertegevus ja kodanikuühiskonna organisatsioonid”

(omaalgatuslik arvamus)

(2016/C 013/18)

Raportöör: Bernardo HERNÁNDEZ BATALLER

19. veebruaril 2015 otsustas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee vastavalt oma kodukorra artikli 29 lõikele 2 koostada omaalgatusliku arvamuse järgmises küsimuses:

„Aktiivne kübertegevus ja kodanikuühiskonna organisatsioonid”

(omaalgatuslik arvamus).

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektsioon võttis arvamuse vastu 31. augustil 2015.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 510. istungjärgul 16.–17. septembril 2015 (16. septembri istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 205, vastu hääletas 2, erapooletuks jäi 8.

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Praeguses digitaalühiskonnas on aktiivne kübertegevus arvestatav töövahend kodanike mõjuvõimu tugevdamiseks, kuivõrd see võimaldab ja edendab aktiivset sotsiaaltava ja osalemist uute tehnoloogialahenduste abil, aidates samal ajal vähendada digitaalset tõrjutust ja lõhet. Mõistet „aktiivne kübertegevus” võib määratleda aktiivse tegevusena, mis stimuleerib poliitilistes, keskkonna-, ühiskonna-, kodaniku-, kultuuri- jmt küsimustes oma nõudmiste eest seismist, ilma et oleks vaja eelnevalt kindlaks määrata hierarhilist või programmilist ideoloogiat, ning mis kasutab enda arenguks tehnoloogilisi töövahendeid, mis edendavad teabe levitamist inimeselt inimesele ja osalemist. Siinkohal tuleb seda eristada algatustest, mis ei vasta demokraatlikele ja solidaarsuse põhimõtetele ja väärtustele ning mille kavatsused lahknevad ühiskondlikust huvist ja ühisest heaolust.

1.2. Aktiivse kübertegevuse kui tööriista arendamiseks on vaja, et nii Euroopa Komisjon kui ka liikmesriigid võtaksid oma tegevuskavadesse algatused ja meetmed, et edendada struktuure võrgustunud ühiskonna asjakohaseks laiendamiseks, hõlbustades vaba ja universaalset juurdepääsu, tagades läbipaistvuse ja konfidentsiaalsuse ning kaitstes õigusi eraelu puutumatusel ja isikuandmete kaitsele, pöörates erilist tähelepanu kõige ebasoodsamas olukorras olevatele elanikerühmadele.

1.3. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee peab hädavajalikuks levitada elanikkonna hulgas aruka ja turvalise aktiivse kübertegevuse jaoks vajalikke teadmisi ja käsitsemisoskusi ning nõuab seepärast tungivalt, et ELi institutsioonid käivitaksid teadvustamis-, koolitus- ja hariduskampaaniad, eriti võrgus tegutsemise heade tavade levitamiseks ja pahatahtliku kasutuse kaotamiseks. Selles suhtes tuleb ette näha vahendid, mida peetakse aktiivse kübertegevuse teostamise hindamisel ja arendamisel vajalikuks.

1.4. Aktiivne kübertegevus edendab ühtlasi ja seoses institutsioonilise juhtimisega mitmesuunaliselt ja nii aktiivselt kui ka reageerivalt kaasotsustamise ja jagatud võimu valdkondi lähtuvalt paljude osalejate (valitsused, kodanikuühiskonna organisatsioonid, sotsiaalpartnerid, kodanikud, ettevõtjad) vahelisest vastastikusest toimest.

1.5. Järelkult eeldab aktiivse kübertegevuse toetamine detsentraliseeritud võrgus, hõlmates nii horisontaalseid suhteid kodanike vahel kui ka vertikaalseid suhteid valitsuse ja kodanikkonna vahel. Horisontaalne vastastikune toime võimaldab toetada solidaarsust veebis aktiivse ja teotahtelise kübervabatahtlikkuse ning koostöö- ja ühismeetmete ja -algatuste kaudu. Vertikaalne vastastikune toime omakorda mõjub allapoole edasi e-valitsuse valdkonnas, luues läbipaistvust ning hõlbustades kodanike jaoks juurdepääsu ja teabevahetust avalikes küsimustes, ning ülespoole, tugevdades kodanikkonna esindatud institutsioonides e-demokraatia avatud kontekstis, mis võimaldab muuta osalemise tegelikult selliste vahenditega nagu rahvakonsultatsioonid või seadusandlikud algatused.

1.6. Lõpuks tõstatab komitee vajaduse töötada välja ja rakendada spetsiaalseid aktiivse kübertegevuse sotsiaalse ja majandusliku mõju hindamise meetodeid ja mõõtmise näitajaid ning samuti koostada uurimusi ja aruandeid, et saavutada oma tegevuses suurem järjekindlus tegeliku esindatuse ja juhtimise tegurite, jätkuvuse, uute ühiskonnastruktuuride ja -mudelite tekke osas jne.

2. Sissejuhatus

2.1. Uute tehnoloogialahenduste mõju praegusele ühiskonnale kajastub selles digitaalseks ökosüsteemiks nimetatud virtuaalses ruumis, kus arenevad välja uued elustiilid, mis hakkavad välja vahetama traditsioonilisi eneseväljenduse ja kollektiiviga suhestumise viise.

2.2. Kõnealus tehnoloogilises revolutsioonis tuleb lisaks muudele, näiteks majanduslikele, kultuurilistele või innovatsiooni aspektidele erilisel arvesse võtta lahendamist vajavaid probleeme ja võimalusi, mis tekivad teabe, teabevahetuse ja osalemise valdkonnas uues valitsemiskontekstis, kus kaasvastutus võrgus võib suures osas määrata ära olulised muutused ühiskonna korralduse struktuurides ja vormides tulevikus.

2.3. Veebipõhiste suhtlusvõrgustike ja interneti mõju on – eeldades, et nad on kaasavad – avanud uued perspektiivid kodanike võimalikule rollile ühiskonna ülesehitamises, suurendades kodanike mõjuvõimu ja andes neile juhtiva osa iseenda muutumise ühiselt kujundamises.

2.4. See kollektiivne suundumus süveneb aja jooksul kogu maailmas, mis aitab tugevdada juba käivitatud algatusi ja veelgi enam kindlustada ühenduses olemise ja vastastikku toimimise võimet, andes väga kiiresti ja laiaulatuslikult tagasisidet tegevusele üha enam hajutatud otsustus- ja pädevusvaldkondades. Sellest tulenevalt soodustavad juba võetud meetmed uusi meetmeid positiivse tugevdamise protsessis, mis pakub laiemat kandepinda.

2.5. Sellega seoses on oluline, et kodanikelikumisi digitaalruumis ei peetaks lihtsalt internetikasutajate kogunemiseks tavapärase paljususe mõistes, vaid nutiliikumiseks (*smart mob*), see tähendab tänu eksponentsiaalselt tihenevatele sidemetele võrgus arukalt või tõhusalt käituvaks elanikerühmaks. Kõnealus sidemetevõrgustik võimaldab inimestel ühenduses olla, et saada teavet ja lävida teistega, võimaldades nii luua tõelist ühiskondlikku kooskõlastamist, mis kujundab teadlikku, osalevat ja vastutustundlikku ühiskonda.

2.6. Järelkult on selles kirjeldatud stsenaariumis kõige väärtuslikum lisandväärtus sellise kodanikkonna aktiivne kaasamine, kes ei soovi loobuda oma iseseisvusest neid puudutavates küsimustes ja kes mitte ainult on valmis võtma selle vastutuse, vaid võtabki vastutuse, nagu näitavad mõned andmed („*Ciberactivismo: Las nuevas revoluciones de las multitudes conectadas*” („Aktiivne kübertegevus: võrku ühendatud rahvamassi uued revolutsioonid”). Tascón, Mario y Quintana, Yolanda. La Catarata, 2012) igapäevase tegevuse kohta võrgus: 1,6 miljonit blogisissekannet või 140 miljonit säutsu Twitteris.

2.7. Ning sama võib öelda aktiivse kübertegevuse dokumentide läbivaatamise kohta, mille lehekülgedel tulevad esile mõjukad ühiskondlikud sündmused ja liikumised ning teabelevi, nagu Occupy Wall Street, Gezi park, Araabia kevad või Hispaania liikumine 15-M, ja filantroopiliste ja solidaarsuse üleskutsetega ühinemise kampaaniad, mida korraldavad tunnustatud kodanikuühiskonna organisatsioonid, sealhulgas korjandustega selliste mehhanismide nagu *crowdfunding* abil või lihtsalt ühinemisega läbipaistva rahastamisega platvormidega.

3. Aktiivne kübertegevus ehk veebiaktiivsus

3.1. Mitmesugustest väljapakutud mõistetest, mida võib aktiivse kübertegevuse kohta leida, on seda sünkreetilise lähenemise teel võimalik määratleda strateegia või tegevusena, millega tahetakse mõjutada avalikku elu elektrooniliste vahendite kaudu ja uute tehnoloogialahenduste kasutamise kommunikatsioonikanalina, nagu ka teabedastuseks kodanikuosaluse vallas.

3.2. Samamoodi võib aktiivset kübertegevust selle teostamisel kasutatavate kandjate seisukohast vaadelda info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahenduste kogumina, mida kasutatakse sotsiaalmeedias ja suhtlusvõrgustikes, mis võimaldavad kiiret ja tõhusat elektroonilist sidet kodanike vahel seoses ühise ettevõtmisega, et aktiivselt toime tulla ideoloogilistel või eetikal ja solidaarsusel põhinevate väärtuste põhjustel nende huvides olevate vajaduste, probleemide või küsimustega.

3.3. Tavaline ja mittedestruktiivne internetikasutus ühise asja või eesmärgi nimel erineb selgelt muud liiki tegevustest (Denning, 2001), nagu häkkerite tegevus või elektrooniline kodanikuallumatus, mitte ainult vahendites, vaid ka eesmärkides juhul, kui need on olemuselt süüteod. Digitaalse aktiivsuse või sõna otseses mõttes aktiivse kübertegevuse puhul peavad ettevõtmised keskenduma ühisele hüvele üldiselt või konkreetselt teataval elanikerühmal korduvalt esinevatele või neile osaks saanud raskustele või ebasoodsatele asjaoludele vastupidamisele ja nendest ülesaamisele.

3.4. Kõige tavalisemad aktiivse kübertegevuse toimingud on teabeotsingud veebilehtedel, teavet ja dokumente pakkuvate saitide ülesehitamine internetis, elektrooniliste väljaannete kirjastamine, veebikogukondade asutamine, masspostituste tegemine e-posti teel, aruteluruumide ja -foorumite loomine võrgus, tegevuse planeerimine, üleskutsete tegemine ja koordineerimine, strateegiliste ja koostööliitude asutamine, ühinemisliikumiste eestvedamine ning toetuse ja/või ühinemise väljapakumine juba tehtud ühisalgatustele.

3.5. Lisaks võib aktiivne kübertegevus hõlmata üldiseid poliitilise üleskutse aktsioone interneti kaudu või *web squared* – kollektiivsed ettevõtmised, milles isikud, kes on territooriumil (globaalsel või kohalikul) eriti hajutatud, ühinevad teabevahetuse eesmärgil mobiilsidevahendite abil, koondudes konkreetsesse füüsilisse kohta.

3.6. Kokkuvõttes on veebiaktiivsus ehk aktiivne kübertegevus ülitõhus ja võimas töövahend, mis võimaldab samal ajal edastada teavet ja teadmisi läbiva tähtsusega probleemide teemal, millest kodanikkond ei pruugi olla teadlik ning ei ole seega võimeline asjakohaselt reageerima sotsiaalse mobiliseerumisega. Selle jõud sõltub siiski veel aktiivse kübertegevuse õiguslikust tunnustamisest alternatiivina tavapärastele oma õiguste eest seismise kanalitele.

4. Aktiivne kübertegevus ELi poliitika raames

4.1. Euroopa Liidu käsitusviisi vaadeldakse aktiivset kübertegevust ühelt poolt digitaalühiskonna edendamise poliitikast lähtuvalt ning teiselt poolt sotsiaal- ja osalemiss poliitika seisukohast, milles tuleb arvesse võtta ka rõhuasetust hea valitsemistava põhimõtete rakendamisele avalikus halduses.

4.2. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 11 on sätestatud, et igal inimesel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb arvamusevabadust ning vabadust saada ja levitada teavet ja ideid avaliku võimu sekkumiseta ning sõltumata riigipiiridest, kusjuures tuleb austada massiteabevahendite vabadust ja mitmekesisust.

4.3. Samuti on Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 12 ette nähtud kogunemis- ja ühinemisvabadus, mis näeb ette, et igal inimesel on õigus rahumeelselt koguneda ning moodustada ühinguid kõigil tasanditel, eelkõige poliitika, ametiühingute ja kodanikuühiskonna valdkonnas.

4.4. Lisaks tuleb arvestada harta artiklit 8, milles on sätestatud, et igal inimesel on õigus oma isikuandmete kaitsele ning et neid andmeid tuleb töödelda asjakohaselt ja kindlaksmääratud eesmärkidel ning asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenähtud õiguslikul alusel. Samuti on igal inimesel õigus tutvuda tema kohta kogutud andmetega ja nõuda nende parandamist. Sugugi mitte vähem oluline ei ole arvestada võrdsete võimaluste põhimõtet kui põhiõigust digitaalse tõrjutuse vastu, eriti kõige kaitsetumate elanikerühmade puhul.

4.5. Teiselt poolt käsitletakse Euroopa digitaalses tegevuskavas muu hulgas järgmisi aspekte, mida liikmesriigid peavad kaitsma:

- vaba juurdepääs digitaalteenustele ja -sisule, mis on võtmetähtsusega kodanikuõiguste teostamiseks tegeliku ja e-demokraatia alal;
- kodanike kaasamine. Euroopa saab digitaalrevolutsioonist kasu üksnes siis, kui kõik kodanikud on uude digitaalühiskonda kaasatud ja saavad selles täiel määral osaleda;
- tagada kiire ühendusega juurdepääs kõikjal on tegeliku ja võimsa aktiivse kübertegevuse jaoks vajalik ja piisav tingimus;

- läbipaistvus digitaalstruktuuride, -töövahendite ja -ressurside haldamises, mis takistab avatud osalemist või seab ohtu aktiivse kübertegevuse eesmärgid ja protsessid ning selle arendamist;
- digitaaloskuste edendamine kaasava digitaalihiskonna saavutamiseks. Euroopa potentsiaal seisneb tema elanike, tööjõu ja organisatsioonide kvalifikatsioonis. Kui ei ole kõikjale ulatuvat infrastruktuuri, siis saab IKT-lahendusi kasutada ainult piiratud määral, ja ilma kvalifikatsioonita saab see kasutus anda vaid piiratud majanduslikku ja sotsiaalset väärtust. Lisaks on vaja vähendada digitaalset lõhet, mis tekitab asümmeetriat ja ebavõrdsust;
- tõhus digitaalõiguste kaitse. Kui puudub piisav usaldus, loobuvad kodanikud aktiivselt osalemast, lävimast või oma arvamusi vabalt väljendmast;
- nn viienda vabaduse ehk sisu ja teadmiste vaba liikumise arendamine.

4.6. Kodanikuaktiivsus iseloomustab nii üksiku kodaniku, kodanike rühma, kodanikuühiskonna organisatsioonide, sh sotsiaalpartnerite kaasamist poliitika kujundamisse (vertikaalne dialoog kodanikuühiskonna ja haldusasutuste vahel), kui ka koostöövõrgustikku (horisontaalne dialoog).

5. Vabatahtlik tegevus aktiivse kübertegevuse raames

5.1. On ilmne, et digitaalihiskonnas, nagu see eksisteerib tänapäeval, on ühiskondlike muutuste võimalused, mida pakuvad internet ja suhtlusvõrgustikud, tohutud. Kodanikud saavad ilma ruumi- ja ajapiiranguteta ning lihtsalt ja kättesaadavalt kaasa aidata olulistele muutustele oma ümbruskonnas ja ka väljaspool oma igapäevast keskkonda, aidates omakasupüüdmatult tuhandeid inimesi.

5.2. Uued info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahendused võimaldavad kaugel sellest, et lasta kodanikel langeda niinimetatud lodevusse (*slaktivism*) või olla väheaktiivne, lahendada oma muresid, osaleda oma asjade juhtimises ning oma õiguste ja huvide kaitses ning teha aktiivselt ja teotahteliselt koostööd nende algatustega, mis aitavad kaasa ideede, põhimõtete ja väärtuste väljendamisele, mis soodustab eneseteostust ja väldib sotsiaalset võõrandumist ning millest kujuneb ühtlasi ühtekuuluvuse ja ühenduse integratsiooni tegur.

5.3. Virtuaalne vabatahtlik tegevus ehk vabatahtlik tegevus veebis seisneb vabatahtlikus tegevuses uute tehnoloogia-lahenduste abil nendes ettevõtmistes, mis ei nõua füüsilist kohalolu, toetusavaldustega kampaaniatele, teabelevi ja -koostamisega, tähelepanu juhtimisega ja muude ülesannetega, mida saab täita võrgus ennast salgavalt ja pühendunult teatud eesmärgi või ühise asja nimel.

5.4. Kui see digitaalne vabatahtlik tegevus piirdub kampaaniate toetamise, nende kohta teabe levitamise ja kommunikatsiooniga, siis kuulub see aktiivse kübertegevuse valda ning väljendub sel juhul osalemisega protestiakttsioonides ja elektroonilistes kaebeavaldustes (allkirjade kogumine, isiklikud kaastööd, eksponentsiaalsed teavituskampaaniad jne).

5.5. Selleks et võimaldada arendatavatel tegevustel edeneda ja anda neile laiem kandepind, annavad erinevad veebiplatvormid ja -saidid mõjuvõimu tuhandetele inimestele, parandades nende teadlikkust ning motiveerides neid tegutsema kiireloomulistes ja läbiva tähtsusega küsimustes olenemata nende asukohast territooriumil ja sellest, mis liiki küsimusega on tegemist (majanduslik, sotsiaalne, keskkonnaalne, poliitiline jne).

5.6. Selline interneti kaudu mobiliseerimise mudel võimaldab kokku koondada tuhandeid üksikuid tahteavaldusi ja jõude, mis vaatamata oma anonüümsusele või tähtsusetusele muutuvad oluliseks sedamööda, kuidas need võivad kiiresti muutuda võimsaks ühiseks jõuks, mis suudab mõjutada asjaomaseid võimu- ja otsustusvaldkondi.

Kokkuvõttes suurendab see vabatahtliku kaugtegevuse viis organisatsioonide suutlikkust ja pakub võimalusi selleks, et osaleks võimalikult palju inimesi, suurendades nii oma kaasamisvõimet.

6. Rakendusettepanekud

- 6.1. Kuigi aktiivse kübertegevuse potentsiaal ja sellest saadav kasu on tõendatud, toovad sotsiaalmeedias kasutatavad strateegiad mõnikord inimesi küll kokku, kuid ei loo stabiilseid veebikogukondi, mis teatud määral takistab soovitud sotsiaalsete muutuste jätkusuutlikkust. Selles suhtes peab kvalitatiivsete kriteeriumide ja põhimõtete, samuti algatuse ühiskondliku kasu objektiivne hindamine kaasa aitama sellealase metoodika väljatöötamisele.
- 6.2. Tuleks hõlbustada aktiivset aktiivse kübertegevuse ja digitaalse vabatahtliku tegevuse väljaarendamist, kuna suhtlusvõrgustike keskkond ja internetiportaaliid võimaldavad suuremat ja vahetut juurdepääsu ning kriitilist massi ühiskonna osalemiseks ja kodanikkonna kaasvastutuse jaoks koos tegevuse märkimisväärse juhtimis-, koordineerimis- ja täideviimiskulude kokkuhoiduga. Lisaks soodustab see juurdepääsu, vastutuse ja taskukohasuse kaudu kaasatust.
- 6.3. Järelkult nõuab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, et Euroopa Komisjon ja liikmesriigid võtaksid oma vastava pädevuse raames vajalikud meetmed, et soodustada töhüsa aktiivse kübertegevuse ja -osaluse mehhanismide rakendamist ja arendamist, mis stimuleeriks ja tugevdaks ühiskonna pühendumist ja ning võimendaks vabatahtlikku tegevust.
- 6.4. Ühtlasi tuleb stimuleerida nende akrediteerimiseks ja õiguspäraseks muutmiseks ettenähtud asjakohaste hindamisstandardite ja -kriteeriumide kehtestamist, mis võimaldaksid muuta teadlikkuse parandamise ja mobiliseerimisprotsessi läbipaistvaks ja neid väärtustada ning kindlaks määrata saadud ühiskondliku kasu.
- 6.5. Samuti on vaja tagada Euroopa kodanikele selles valdkonnas tunnustatud õiguste töhus kaitse ja teostamine, nagu on öeldud eelkõige seoses teabele juurdepääsu ja teabevabadusega, ning tagada terviklik, konfidentsiaalne ja pidev teabevahetuse voog võrkudes, ilma et miski takistaks teabeedastuse kiirust. Kõnealused tagatised tuleb kindlustada proportsionaalselt, nagu on kohane rakendada kaitsetute elanikerühmade puhul.
- 6.6. Teiselt poolt tuleb viidata e-õiguskeskkonnale ning usalduse ja maine väärtusele, arvestades nende tähtsust aktiivse kübertegevuse raames, lähtudes oma analüüsis vajadusest suurendada asjaomaseid tagatise küberruumis.
- 6.7. Vastavad institutsioonid peavad tagama, et kodanike käsutuses on tehnoloogilised infrastruktuurid ja töövahendid, mis võimaldavad neil alati oma digitaaltegevust arendada normaalselt, kohandades ühtlasi sotsiaalseid struktuure uutele tehnoloogialahendustele ja viies läbi vajalikku väljaõppe- ja haridustegevust, et tagada kodanikele oskused nende töövahendite kasutamiseks ning vähendada digitaalset lõhet suurema territoriaalse, sotsiaalse ja majandusliku ühtekuuluvuse nimel.
- 6.8. Lõpuks tuleb kavandada ja heaks kiita teadlikkuse parandamise programmid, et suurendada kodanike teadlikkust ühiskonnas ja vabatahtlikus tegevuses osalemisest uute tehnoloogialahenduste kaudu, abistades nendes valdkondades töötavaid üksusi ja algatusi koostöö kaudu hea institutsioonilise valitsemistava kontekstis.

Brüssel, 16. september 2015

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Henri MALOSSE
